

Podcast: Pretopia

Werner Van Horebeek: Vandaag heb ik niet 1, maar 2 VLAIO bedrijfsadviseurs te gast. In het dagelijkse leven begeleiden en adviseren ze ondernemers die stappen willen zetten in de circulaire economie, die een duurzaam businessmodel willen uitbouwen. Gaëlle en Griet kozen dan ook niet geheel toevallig voor het boek Pretopia van Stefaan Vandist, uitgegeven bij Lannoo campus. Welkom Griet.

Griet Vergauwen: Dag Werner

Werner Van Horebeek: Welkom Gaëlle

Gaëlle Lobelle: Hoi, Werner

Werner Van Horebeek: Misschien moeten jullie eerst nog wat meer over jezelf en jullie team vertellen. Wat doen bedrijfsadviseurs Circulaire Economie precies? Waarvoor mogen ondernemers jullie precies contacteren?

Gaëlle Lobelle: Heel binnenkort ben ik 1 jaartje aan de slag bij VLAIO Team Bedrijfstrajecten. Voorheen heb ik 8 jaar in de bouw gewerkt als projectingenieur voor openbare gebouwen en infrastructuurwerken. De bouwwereld ken ik dus door en door en weet ik ook goed dat er nog heel wat circulair potentieel verborgen zit in die fascinerende wereld. Door mijn ervaring hoop ik zo bouwbedrijven wegwijs te maken in het circulaire bos.

Griet Vergauwen: Ik ben ondertussen iets meer dan een jaar bij Team Bedrijfstrajecten aan de slag. De 18 jaar daarvoor werkte ik bij ViTeS, een maatwerkbedrijf in de kringloopsector waarvan de laatste jaren vooral als projectontwikkelaar en business developer. Een van de zaken waar ik me mee bezig hield was zoeken naar mogelijkheden om onze reststromen te valoriseren en dan vooral textiel en harde kunststoffen, twee thema's die mij erg boeien. Maar elk maakbedrijf dat circulaire ambities heeft mag me uiteraard contacteren. Omdat ik zo lang binnen de sociale economie gewerkt heb, en deze sector ook heel genegen ben probeer ik waar mogelijk ook bruggen te slaan tussen de sociale en reguliere economie. IK heb de afgelopen jaren geleerd dat maatwerkbedrijven vaak worden gerund door heel straffe ondernemers. Het zijn vaak heel wendbare bedrijven waar duurzaamheid en circulariteit ingebed zijn in hun DNA. De kringwinkels bijvoorbeeld stonden mee aan de wieg van de circulaire economie in ons land.

Werner Van Horebeek: Het boek dat jullie gekozen hebben, Pretopia, is behalve behoorlijk lijvig (350 blz) ook een heel rijk boek met niet enkel verdeeld over 8 hoofdstukken 33 inspirerende toekomstscenario's voor duurzame ondernemers (zoals de ondertitel luidt). Je krijgt ook nog eens negen sleutels aangereikt om zelf aan de slag te gaan. Waarom vinden jullie het een belangrijk boek?

Griet Vergauwen: Het is een heel rijk geïllustreerd boek, een vat vol inspiratie met praktijkvoorbeelden van over heel de wereld. Bovendien is het zeer toegankelijk en vlot geschreven. Naast de vele praktijkvoorbeelden bevat het ook veel en waardevol cijfermateriaal.

Gaëlle Lobelle: Ik vind het vooral ook een hoopvol boek dat aantoont wat er allemaal mogelijk is en je zo goesting geeft (een woord dat regelmatig terugkomt) en prikkelt met praktijkvoorbeelden. Het is geen boek om in één ruk uit te lezen, maar een naslagwerk met innovatieve en duurzame initiatieven dat je af en toe ter hand neemt.

Griet Vergauwen: Mag ik nog even meegeven, dat die 9 sleutels over bv. scenariodenken, toekomstlenzen of design sprints goede handvatten bieden om als ondernemer zelf aan de slag te gaan en na te denken over jouw businessmodel, al dan niet begeleid door een bedrijfsadviseur.

Werner Van Horebeek: Willen jullie nog iets kwijt over de titel, Pretopia en de schrijver Stefaan Vandist?

Griet Vergauwen: We kennen allemaal utopieën, verre, onbereikbare dromen, en dystopieën, doemscenario's. Pretopia positioneert zich daar ergens tussenin: een mentale vrije ruimte waar je als organisatie of onderneming kunt experimenteren om een antwoord te vinden op de sociale en ecologische uitdagingen.

Gaëlle Lobelle: Stefaan Vandist noemt zichzelf een innovatiestrateg en begeleidt bedrijven en organisaties om toekomstbestendig te worden d.m.v. toekomstverkenning, storytelling en design thinking. Een beetje gelijkaardig aan wat wij doen, eigenlijk met ons circo-plan. Daar bekijken we met ondernemers welke concrete stappen ze kunnen nemen richting duurzaamheid en circulariteit.

Werner Van Horebeek: Het eerste hoofdstuk kijkt naar onze mobiliteit en begint met een blik naar het verleden: het delen van elektrische auto's blijkt dan niet eens zo hip en modern, leren we. Met de witkarren begin jaren '70 was Amsterdam zijn tijd ver vooruit.

Griet Vergauwen: Ja, met een autodeelsysteem van 30 witgeschilderde auto's probeerde provo Luud Schimmelpenninck een gedragsverandering in gang te zetten en Amsterdam zo niet autoloos dan toch autolouwer te maken. Opvallend daarbij is dat de zaken waar hij toen tegenaan liep (actieradius, dekkingsgraad en het aantal gebruikers) vandaag dezelfde uitdagingen zijn voor de autodeelsystemen die we kennen.

Werner Van Horebeek: Zegt dat misschien ook iets over de spanning, de kloof tussen TRL en SRL, tussen Technology Readiness en Society Readiness? En is dat iets waar jullie in jullie contacten met bedrijven ook regelmatig tegenaan botsen?

Griet Vergauwen: Zeker, het is niet omdat een bedrijf een goed circulair idee heeft, dat de markt, de consument er ook klaar voor is.

Er zijn heel veel redenen waarom een circulair product of dienst niet doorbreekt.

Een goed voorbeeld zijn de deelsteps. Als de gebruikers die steps overal achterlaten en zo overlast veroorzaken, vernietigt het systeem zichzelf.

In sommige steden zijn ze ondertussen alweer verdwenen. Zo jammer.

En vaak spelen er ook economische redenen.

Bv omdat het gebruik van virgin materialen goedkoper is dan de gerecycleerde variant.

Want we willen wel een klimaatneutrale en circulaire economie maar we hebben nog steeds lineaire belastingen.

Je moet weten dat meer dan 51 % van de overheidsinkomsten in het Westen bestaat uit belasting op arbeid wat in schril contrast is met de amper 6 % van de overheidsinkomsten via belasting op energie, consumptie en natuurlijke grondstoffen.

Werner Van Horebeek: Een van de 17 'scenarino's' - kleine toekomstscenario's zeg maar - rond mobiliteit, gaat over Seoul dat zichzelf sinds 2012 als 's werelds Sharing City uitroept. Jij was daar recent, toch Gaëlle. Heb je van die zogenaamde Longevity ofte levensduur daar wat van gemerkt? Kan je ons voorbeelden geven?

Gaëlle Lobelle: Als toerist heb ik niet veel gemerkt of kunnen gebruik maken van hun Maas model of mobility-as-a-service, omdat het metrosysteem immers zo goed in elkaar zat. Maar als ik er nu nadien aan terugdenk, nadat ik ook dit boek gelezen heb, was het wel opmerkelijk hoe rustig het autoverkeer was voor zo'n grote metropool. Ik dacht dat dit aan het ingetogen of introverte karakter lag van de Zuid-Koreanen, maar het autodelen kan hier zeker ook mee aan de grond liggen. Nergens was er veel getoeter of gefrustreerde autobestuurders en ook nergens stond het verkeer constructief stil.

Werner Van Horebeek: Het hoofdstuk mobiliteit biedt nog heel wat inspirerende voorbeelden, zoals het tussen aanhalingstekens '*provotype*' (een prototype dat je huidige begrippenkader provoceert) van de Modular Mailbox, SupplyStack (het delen van lege transportruimte) en Montea (het delen van beschikbare stockageruimte). Alleen al daarmee zou je een hele podcast kunnen vullen, vermoed ik, maar laat ons verder swipen naar het volgende hoofdstuk: voeding. We kunnen daar nog heel wat leren van de natuur begrijp ik, Gaëlle, want die opereert in 3 en niet in 2 dimensies.

Gaëlle Lobelle: Dan heb je het over het concept van de voedselbossen, zoals bij agroforestry, permacultuur of regeneratieve landbouw. Heel inspirerend: je kan als je wil tot zeven teeltlagen boven elkaar uitbouwen. Terwijl onze landbouw nu enkel 2-dimensionaal werkt met velden met maïs of aardappelen. Je kan werken met grond-, kruid-, struik- en boomlagen waarbij je dus heel uiteenlopende gewassen, vruchten en noten samen teelt. Wereldwijd is Costa Rica de plaats waar voedselproductie vreedzaam samengaat met duurzame bosbouw, maar ook in Nederland heb je bv. het Voedselbos Ketelbroek. Onderzoek leert dat zulke bossen ook meer CO2 capteren en opslaan dan gewone bossen. Toch zijn er nog wel wat uitdagingen aan dit soort van vertical farming: de pluk- en oogstkost per uur ligt nog een pak hoger dan bij de huidige landbouw, maar op termijn kunnen technologische innovaties als plukrobots (denk aan de aardbei- en aardappelrobot van Octinion), zelfrijdende tractors en monitoring door drones bijdragen om voedselbossen rendabel te maken.

Werner Van Horebeek: Twee namen die tot de verbeelding spreken passeren de revue: Those Vegan Cowboys en Flexitarian Bastards. Met zulke bedrijfsnamen moet je de voedingswereld wel op zijn kop zetten. Wat doen ze precies?

Griet Vergauwen: Vegan Cowboys zijn klant van collega's Kris Honraet en Bie Boudolf. Zij onderzoeken of ze koeloze kaas kunnen maken, m.a.w. of een machine met precisie-fermentatie uit gras caseïne kan maken: het melkeiwit dat aan de basis van kaas ligt. Flexitarian Bastards (klant van Mieke) aan de andere kant produceert frituursnacks met Nutriscore A dankzij nieuwe technologieën die de hoeveelheden vet, zout en calorieën reduceren. Met deze twee inspirerende cases rollen we als vanzelf in het derde hoofdstuk dat over ondernemen gaat. Een hoofdstuk dat ons als bedrijfsadviseurs nauw aan het hart gaat, lijkt me. De auteur houdt een pleidooi voor een 'impacteconomie'. Wat is dat precies?

Gaëlle Lobelle: uit consumentenstudies blijkt dat ruim 70% van hen verwacht dat het bedrijfsleven zich daadwerkelijk inschakelt om de grote ecologische en sociale uitdagingen in de wereld op te lossen. Tegelijkertijd wantrouwen ze de groene en duurzaamheidsclaims die ondernemingen op dit vlak maken. Heel veel bedrijven zijn 'purpose'-driven, meldt de schrijver, maar in welke mate meten ze hun maatschappelijke impact, vraagt hij zich af. Bij wijze van voorbeeld wijst hij op de paradox van coca-cola dat wel heroïsche opruimacties, recyclingtechnieken en bewustmaking inzake zwerfafval financiert, maar zich anderzijds verzet tegen structurele oplossingen zoals statiegeld. De Chief Financial Officer moet een Chief Impact Officer worden die ook niet purpose- en financiële aspecten in kaart brengt. Een positief voorbeeld is dat van het theemerk Lipton, dat haar hele aanvoerketen verduurzaamde via training en ondersteuning van theeboeren.

Werner Van Horebeek: Ook de rol van overheden en Europa om duurzaam ondernemen te bevorderen, valt niet te onderschatten.

Griet Vergauwen: Klopt, Werner, zo bracht de Green Deal bv. de EU-taxonomie met zich mee: een definitieboekje rond duurzaamheid.

Daarmee heb je, eindelijk zou ik zeggen, een raamwerk waarbinnen ondernemers, overheden, investeerders, banken en consumenten dezelfde begrippen hanteren, dezelfde taal spreken. Dat is niet te onderschatten qua impact.

En vanzelfsprekend speelt VLAIO in Vlaanderen ook een belangrijke rol om bedrijven en ondernemers op weg te helpen naar een duurzame toekomst. Ik denk dan aan projecten als Living Labs waarbij partnerschappen subsidies kunnen aanvragen voor projecten rond circulaire systeemoplossingen.

Of de kmo-groei subsidie die kmo's niet alleen in digitalisering of internationalisering financieel ondersteunt maar ook inzet op duurzaamheid en biodiversiteit. En tenslotte zijn wij er als bedrijfsadviseurs om bedrijven de weg te wijzen. Dat doen we bv. met ons circulo-plan dat Gaëlle al eerder aanhaalde. Het is een stappenplan waarbij we samen met de klant een circulaire strategie gaan uitwerken en de klant begeleiden bij de implementatie ervan. Dit er nog bij?

Werner Van Horebeek: Om de ambitie van Europa waar te maken om tegen 2050 een volledig circulaire economie te hebben, moeten we, zo schrijft Stefaan Vandist, "materiaal-, goederen-, energie- en waardenstromen als een levend metabolisme bekijken". Wat bedoelt hij daarmee, Gaëlle?

Gaëlle Lobelle: Op de impactweek van de provincie Oost-Vlaanderen gaf ik recent een workshop over de 10 R-strategieën. Dat sluit daar nauw bij aan. Van 'Reduce' tot 'Refuse', van 'Recycle' tot 'Reuse' bekijken we hoe we materialen en reststromen een langer leven kunnen geven. Architect Johannes Rau legt de verantwoordelijkheid voor levensduurverlenging bij de producent: die zou zijn innovatie niet moeten richten op winstmaximalisatie maar ook op eindeloos veel en eindeloos lange prestaties van grondstoffen en materialen. En dan kom je uit bij concepten als "Light as a service", "mobility as a service" ipv lampen of auto's.

Griet Vergauwen: Ook interessant hier is de link tussen ecologie en digitalisering die hier gelegd wordt. Dataficatie kan helpen om materialen en hun herkomst goed te catalogeren en hun waarde over langere periodes en verschillende toepassingen in kaart te brengen. In de bouwsector zijn daar al voorbeelden van en in ons dossier Circulaire Economie behandelen we dat zogenaamde materialenpaspoort nog uitvoeriger.

Werner Van Horebeek: Nog een uitdaging voor duurzame ondernemers: op welke manier communiceer ik erover? Daar reikt de auteur ons één van zijn 9 sleutels voor aan: de 'sustainability sweetspot'! Wat is dat voor iets, Griet?

Griet Vergauwen: De fout die veel bedrijven nog maken bij het communiceren over de duurzaamheid van hun diensten en producten, is dat ze vanuit zichzelf vertrekken:

"Zie eens hoe duurzaam we zijn, zie eens hoe milieubewust." Dat werkt niet.

Wat je moet zoeken is de 'sweetspot', de doorsnede van wat de consument wil (aantrekkelijk, comfortabel wonen, bv.) en jouw duurzaamheidsprestaties: dan krijg je IKEA die zonder afbreuk te doen aan de verwachtingen van zijn klanten toch een circulaire organisatie wordt tegen 2030.

De les voor alle ondernemers: zoek die sweetspot en vertaal jouw duurzaamheidsinspanningen vanuit de verwachtingen van de klant.

Werner Van Horebeek: Het hoofdstuk ondernemen sluit af met 'De zeven pijlers van de Circulaire Economie'. Ik neem aan dat dat voor bedrijfsadviseurs CE, die jullie zijn, geen verrassingen inhield?

Gaëlle Lobelle: Verrassen doen ze ons inderdaad niet, Werner, maar het is goed ze zo op een rij te zien staan. Ze proberen alvast de vele activiteiten die we onder duurzaamheid denken te vatten, systematisch en systemisch in kaart te brengen. Van materialen, energie, biodiversiteit over maatschappelijke veerkracht en welzijn. Een handige kapstok om te kijken aan welke pijlers jij een bijdrage kan en wil leveren als ondernemer.

Werner Van Horebeek: Met jullie goedvinden, neem ik hoofdstuk 4 "welzijn" en hoofdstuk 6 "urbanisatie" samen. Omdat er volgens mij een verband is. En het brengt ons meteen naar een hele andere plek, meer bepaald naar Barcelona en het concept van de 15-minuten-stad. Dat moet je toch eens uitleggen Gaëlle.

Gaëlle Lobelle: Barcelona telt de meeste auto's per vierkante kilometer. Fijn stof en luchtvervuiling zijn er een gezondheidsissue. Sinds 2016 bundelen ze 9 stadsblokken tot 1 'superblock', autoverkeer wordt er geweerd, stadsgroen, ruimte voor voetgangers en fietsers krijgen er prioriteit. De resultaten zijn verbluffend: de luchtkwaliteit en de lokale economie gaan erop vooruit, bewoners geven ook aan meer en beter contact te hebben met hun burens. Barcelona zou een 500tal van deze superblocs kunnen realiseren en een stad worden als optelsom van gezellige buurten met meer cohesie, minder autoverplaatsingen, meer groen en een betere gezondheid van zijn inwoners.

En dat is maar 1 voorbeeld van wat overkoepelend de 15-minuten stad wordt genoemd: een stedelijke omgeving waarin alle essentiële functies (winkelen, werken, sport, cultuur, natuur, zorg, ...) zich bevinden op een kwartiertje fietsen of wandelen. Gedaan met het hermetisch scheiden van functies, maar elke wijk of elk stadsdeel een mix van vanalles wat. Inclusief natuurbeleving. Want dat levert steden en buurten zomaar vijf voordelen op, leren we uit het boek:

- Een betere mentale en fysieke gezondheid
- Een sterkere klimaatrobuustheid
- Een grotere biodiversiteit
- Een hechtere sociale cohesie
- Een verbeterd imago

Werner Van Horebeek: Daarmee sloegen we het hoofdstuk 'Empowerment' even over. Toch is dat belangrijk omdat het ons wijst op het belang van contextcreatie en de duw die je moet geven aan het raam van Overtone. Klinkt spannend. Griet?

Griet Vergauwen: ja, zeker maar het gaat erover hoe je verandering bewerkstelligd. En dat doe je, leert het boek, eenvoudigweg door te tonen dat iets kan. Een kleine stap t. Maar het is die stap die dingen in beweging zet.

Het verandert lichtjes de manier waarop we naar dingen kijken (dat raam van Overton dus), maar wel voldoende om verdere stappen te zetten.

Een voorbeeld daarvan is de Fairphone: die toonde niet alleen aan dat het mogelijk is om ethisch en bewust om te springen met de componenten in je smartphone.

Hij zorgde voor bewustwording bij consumenten: "Tiens, mijn smartphone bestaat ook uit zeldzame metalen die niet altijd even goed geresourced worden!" en dwong ook andere smartphone bouwers om een standpunt in te nemen. Op die manier zet het een hele keten in beweging.

Dat is trouwens ook het innovatieadvies van de beroemde econome Kate Raworth: Practice first, theorize later.

Werner Van Horebeek: Hoofdstuk 7 - ' streven naar balans' gaat als ik het juist vertaal over het zo goed mogelijk herstellen van onze band met de natuur. Zowel de oceaan als het woud spelen daarin een cruciale rol. De aanpak van onze plastic verpakkingen speelt daar een belangrijke rol in.

Gaëlle Lobelle: Ja, we moeten plastic verpakkingen terugdringen en onze leefwereld plasticvrij maken. Alleen dat is een behoorlijk complex thema. Er is niet één goede oplossing, niet één innovatiestrategie rond duurzame verpakking.

De beste oplossing is vanzelfsprekend: géén verpakking. Denk dan aan verpakkingsloze winkels als Kabas of Kommoot of Ohne , waar ik onlangs cooperant van ben geworden. Op hun beurt zetten ze ook de grootwarenhuisketens aan tot actie: zo reduceert Delhaize bv. haar plastic verpakking van groenten en fruit door houdbaarheidsdatum te branden.

Maar er moet en kan nog meer. Ik denk dan bv. aan Brauzz of Moro, twee innovatieve starters die we begeleid hebben: zij kiezen voor hun huishoud- en schoonheidsproducten voor een éénmalige verpakking en navullingen. Het duurzame idee daarachter is dat je geen water hoeft te transporteren. Daarmee hebben zij alvast een sweetspot gevonden voor hun communicatie.

Er wordt ook volop geëxperimenteerd met mycelium, de zwamvlokken als mogelijk afbreekbaar verpakkingsmateriaal. Want dat is - ook volgens de auteur - het absolute summum: biodegradeerbare verpakking uit de reststroom van het kernproduct, live geproduceerd op het moment en op de plek van de consumptie, vb Feel the peel.

Griet Vergauwen: Het is fijn om zien dat heel wat van onze klanten met duurzaamheid bezig zijn en in dit inspirerende naslagwerk opgenomen zijn.

Neem Dripl dat ondernemingen gezonde frisdrank fabriekjes aanbiedt. Je vult je eigen drankfles met één van de vier aangeboden smaken. Handig, gezond én milieubewust. Drie sweetspots in één klap.

Werner Van Horebeek: Daarmee zijn we alweer op het einde van onze podcast aanbeland. Het was een mooie reis doorheen een heel rijk en inspirerend boek. En belangrijk om mee te geven aan de luisteraars, we hebben héél veel dingen niet kunnen aanraken, zoals het 8ste hoofdstuk over systeemverandering, de letterlijk honderden voorbeelden uit landen als Costa Rica, Japan of Mexico, de inspirerende metaforen uit de natuur over de panda en de eekhoorn, of het verschil tussen de wilg en de eik. Dat moeten onze luisteraars zelf ontdekken. Maar voor ik jullie opnieuw duurzame kmo's laat inspireren en begeleiden, nog 1 vraag aan elk van jullie: wie moet volgens jullie dit boek absoluut ter hand nemen en waarom?

Griet Vergauwen: Ik heb het boek toevallig vorige week nog aangeraden aan een klant die bezig is een totaalconcept uit te werken om de onbenutte parkeerruimte in private gebouwen beter te benutten. Maar het zijn lang niet alleen visionaire ondernemers die baat hebben bij dit boek. Elke ondernemer die bezig is met duurzaamheid en die bekommerd is om de generaties die na ons komen zal hier blij van worden en geïnspireerd geraken. Maar ook veel ruimer dan dat. Ik wil het boek echt iedereen aanbevelen. Mij gaat het alleszins veel pakjesstress besparen de komende kerst.

Gaëlle Lobelle: Ik zou het aanraden aan iedereen die zijn blik eens wil verruimen en wilt gaan snuisteren in een vat vol inspirerende en duurzame voorbeelden.